

BDO Accountants & Belastingadviseurs B.V.
Deloitte Accountants B.V.
Ernst & Young LLP
KPMG Accountants N.V.
Mazars Paardekooper Hoffman Accountants N.V.
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Kopie aan:

Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (“NBA”)

Den Haag: 20 januari 2014
Referentie: 2014002 GK / DT / JMS
Betreft : Aandeelhoudersvergaderingenseizoen 2014 en de verwachte bijdrage van de accountant

Geachte dames en heren,

De Vereniging VEB NCVB (“VEB”) vraagt graag uw aandacht voor het volgende.

Begin 2013 stuurden wij aan de grote accountantskantoren een brief met het verzoek tijdens de algemene vergadering (“AvA”) meer uitleg te geven over hun controlewerkzaamheden en bevindingen. Tijdens het AvA-seizoen 2013 is gebleken dat accountants (desgevraagd) meer uitleg hebben gegeven dan voorheen.¹ Dat is een positieve ontwikkeling. De VEB hoopt en verwacht dat accountants en beursvennootschappen bereid zijn deze lijn in 2014 door te trekken.

Met het oog op de jaarrekening en het jaarverslag over 2013 en de daaropvolgende AvA berichten wij u graag over hetgeen de VEB van de accountants in 2014 verwacht. Ook meldt de VEB in deze brief reeds enkele punten die wij voornemens zijn aan de orde te stellen tijdens het AvA-seizoen 2014.

Centraal in deze brief staat de breed gedragen wens van beleggers om een uitgebreide, ondernemingsspecifieke controleverklaring.²

1. Algemeen standpunt VEB in accountancydiscussie

De VEB wil dat de accountant daadwerkelijk functioneert als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer. Daarbij dient de accountant de financiële verslaggeving te controleren voor de buitenwereld: de gebruiker van de jaarrekening.

De accountant is met zijn wettelijke controletaak, kennis en ervaring bij uitstek geschikt het management van ondernemingen kritisch te toetsen. In ieder geval waar het gaat om de

¹ Zo blijkt uit een VEB evaluatie en het NBA Onderzoek “Accountant, wat heb je te vertellen?” van eind 2013 (“NBA Onderzoek”).

² Zie ook de brief die Eumedion aan de grote accountantskantoren en beursvennootschappen stuurde. Zie: http://www.eumedion.nl/nl/public/kennisbank/speerpuntenbrief/brief_aan_accountantskantoren.pdf

toepassing van de financiële verslaggevingstandaarden. Daarmee speelt de accountant een belangrijke rol in het geheel van *checks and balances* binnen de beursvennootschap.

De maatschappij in het algemeen en de aandeelhouders (alsmede eventuele andere beleggers zoals certificaat- of obligatiehouders) in het bijzonder verwachten van de accountant dat hij deze rol op zich neemt.

2. Uitgebreide, ondernemingsspecifieke controleverklaring is gewenst

Inherent aan zijn rol als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer zal de accountant ook aan de gebruiker van de jaarrekening uitleg moeten geven over zijn werkzaamheden en bevindingen. Het is gewenst dat de accountant deze uitleg geeft in zijn controleverklaring. Op deze manier kan het maatschappelijk verkeer op hetzelfde tijdstip kennis nemen van de bevindingen van de accountant.

De VEB heeft met belangstelling kennis genomen van de pilot³ van de IAASB en de NBA om meer ondernemingsspecifieke controleverklaringen op te stellen (“Pilot”).

Eumedion heeft in haar brief van 7 oktober 2013⁴ aan alle beursvennootschappen en accountantskantoren laten weten dat zij graag ziet dat beursvennootschappen aan de Pilot meewerken. De VEB herhaalt die wens.

Onderdeel van de uitgebreide controleverklaring – naar Angelsaksisch voorbeeld – behoort te zijn dat informatie wordt gegeven over:

- a) de *going concern* veronderstelling;
- b) de belangrijkste risicogebieden voor materiele afwijkingen in de jaarrekening;
- c) de reikwijdte van de controlewerkzaamheden; en
- d) de toepassing van het concept van materialiteit;

De VEB ziet bovendien graag dat in de controleverklaring een overzicht wordt gegeven van de belangrijkste *bevindingen* van de accountant bij zijn controle (de hoofdpunten van de management letter⁵ en het accountantsverslag).⁶ Voorts dient de uitgebreide controleverklaring de belangrijkste *aanbevelingen* aan het management en de commissarissen te bevatten. Het spreekt voor zich dat de accountant in de daaropvolgende jaren rapporteert op welke wijze (en in welke mate) de onderneming opvolging heeft gegeven aan zijn aanbevelingen. Als de beursvennootschap de aanbevelingen van de accountant naast zich neerlegt, dient het maatschappelijk verkeer daarvan op de hoogte te worden gesteld. Dit dient eveneens in de uitgebreide controleverklaring te worden vermeld.

De VEB ziet graag dat alle beursgenoteerde vennootschappen aan de Pilot meewerken. Beleggers kunnen de uitgebreide controleverklaringen dan beter vergelijken. Het niet

³ <http://www.nba.nl/Actueel/Nieuws/Nieuwsarchief/Accountantskantoren-testen-nieuwe-verklaring/>

⁴ Zie voetnoot 2.

⁵ Uit het NBA Onderzoek volgt dat een aantal ondernemingen al inzage geven in de hoofdpunten van de management letter, zie NBA Onderzoek pag 25.

⁶ Voorbeelden hiervan zijn de bevindingen van de accountant ten aanzien van mogelijke risico's en geconstateerde verbeterpunten/lacunes in processen, (it-) systemen en interne controlemechanismen die een betrouwbare informatieverstrekking moeten borgen.

meewerken aan de Pilot – terwijl andere vennootschappen wel meer openheid geven – kan leiden tot verkeerde conclusies bij de gebruiker van de jaarrekening. Dat is ongewenst.

De VEB zal aan vennootschappen en de betreffende accountants die niet deelnemen aan de Pilot vragen naar hun overwegingen daartoe.

3. Een kritische controle van het jaarverslag is gewenst

De VEB heeft met aandacht kennis genomen van de discussies op het gebied van *integrated reporting*. Het is duidelijk dat het maatschappelijk verkeer gebaat is bij meer en op gestructureerde wijze gepresenteerde informatie over beursvennootschappen.⁷

Veel van de informatie die *integrated reporting* beoogt te bieden, behoort ook al onderdeel te zijn van het huidige jaarverslag, bijvoorbeeld het corporate governance verslag en de risicoparagraaf.

De ervaring van de VEB leert dat beursvennootschappen nog een grote slag kunnen maken met de kwaliteit van het jaarverslag. Zo blijkt uit analyses van de VEB en ook uit academisch onderzoek⁸ dat de kwaliteit van het verslag van de raad van commissarissen onder de maat is.

Als anticipatie op *integrated reporting* is in ieder geval meer aandacht voor de kwaliteit van het jaarverslag geboden. Niet alleen door de beursvennootschap, maar ook door de accountant.

De rol van de accountant bij (de controle van) het jaarverslag is onderbelicht; hij dient te controleren in hoeverre het jaarverslag⁹ verenigbaar is met hetgeen in de jaarrekening staat opgenomen.¹⁰ Veel accountants vatten dat aldus op dat zij het jaarverslag slechts beperkt hoeven te controleren en alleen dienen in te grijpen bij evidente onjuistheden. Voor de VEB is een dergelijke, beperkte toets van het jaarverslag onvoldoende. De VEB zal zo nodig gerichte vragen stellen over de toets van de accountants bij bepaalde passages in het jaarverslag.

⁷ Een andere belangrijke toegevoegde waarde van *integrated reporting* zou moeten zijn dat ondernemingen een adequate continuïteitsanalyse geven. Onderdeel daarvan is het uitleggen van (de bestendigheid van) het verdienmodel en een concurrentieanalyse.

⁸ Zie Mijntje Lückers-Rovers en Margot Scheltema in Goed Bestuur & Toezicht nr. 2 2012

⁹ Onder het jaarverslag valt in ieder geval het verslag van het bestuur, het verslag van de raad van commissarissen en de corporate governance verslag (inclusief de risicoparagraaf).

¹⁰ Op grond van de wet moet een jaarverslag (art 2:391 lid 1 BW): "een getrouw beeld [geven] van de toestand op de balansdatum, de ontwikkeling gedurende het boekjaar en de resultaten van de rechtspersoon en van de groepsmaatschappijen waarvan de financiële gegevens in zijn jaarrekening zijn opgenomen. [...] Het jaarverslag geeft tevens een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd. [...]" Lid 4 van dit artikel bepaalt dat het jaarverslag niet in strijd mag zijn met de jaarrekening. Art 3:393 lid 3 BW bepaalt dat: De accountant onderzoekt of de jaarrekening het in artikel 362 lid 1 vereiste inzicht geeft. Hij gaat voorts na, of de jaarrekening aan de bij en krachtens de wet gestelde voorschriften voldoet, of het jaarverslag, voor zover hij dat kan beoordelen, overeenkomstig deze titel is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is.

Op grond van de formulering van de wet¹¹ verwacht de VEB een stevigere rol van de accountant bij de controle van het jaarverslag. De accountant dient kritischer naar het verslag van het bestuur en het verslag van de commissarissen te kijken.

Onderdeel van het jaarverslag is het corporate governance verslag van de vennootschap¹². De VEB onderschrijft de visie van de Monitoring Commissie Corporate Governance Code. Deze bedeeft de accountant een prominenter rol toe bij de controle van de verslaglegging over de naleving van de code.¹³

De accountant dient actiever te toetsen of een onderneming een juist en volledig beeld geeft van de naleving van de Corporate Governance Code.¹⁴ De accountant dient over zijn bevindingen ten aanzien van de naleving ook richting aandeelhouders verslag te doen.

4. De AvA als podium voor de accountant

Het is niet duidelijk in hoeverre beursvennootschappen gehoor geven aan de Pilot. Daarnaast dient de mogelijkheid te blijven bestaan om tijdens de AvA de accountant te bevragen. De VEB zal dan ook tijdens het komende AvA-seizoen de accountants van beursvennootschappen kritisch bevragen over zijn onderzoek en bevindingen.

5. Ontheffing tot het verstrekken van (vertrouwelijke) informatie aan de AvA

Zoals bekend heeft de NBA een “standaardmogelijkheid” tot ontheffing voor het verstrekken van bepaalde vertrouwelijke informatie aan de AvA. Deze ontheffing is opgenomen in de model brieven die de accountant kan gebruiken bij het accepteren van de controleopdracht.¹⁵ Uit het NBA Onderzoek blijkt dat bijna iedere accountant deze ontheffing heeft verkregen. De VEB gaat er van uit dat ook in 2014 iedere accountant deze ontheffing zal krijgen van de vennootschap.

6. Opstelling van de accountant in de AvA, aanwezigheid van accountant in een BAVA

De ervaring leert dat de accountant niet altijd de gehele AvA aanwezig is.¹⁶ Gezien zijn “correctieplicht”¹⁷ tijdens de AvA is dit niet wenselijk. Als de accountant meent de AvA eerder te moeten verlaten, zal de VEB naar de reden daarvan vragen.

De VEB ziet het als wenselijk dat de accountant ook aanwezig is tijdens een buitengewone AvA (“BAvA”), voor zover zijn aanwezigheid van belang is voor zijn functioneren als

¹¹ Zie voetnoot 10.

¹² Zie art. 2:391 lid 5 BW.

¹³ Rapport 2012 Monitoring Commissie Corporate Governance Code, pag 9.

¹⁴ Zie in dat kader de Concept NBA-handreiking Accountant en corporate governance informatie van 3 december 2013.

¹⁵ Zie http://www.nba.nl/Documents/HRA/hra_deel_3.pdf op p. 25 staat een voorbeeldbrief van een opdrachtbevestiging waarin ook het optreden van de accountant in de AVA aan bod komt.

¹⁶ Zo vertrok de accountant van Imtech (KPMG) voortijdig bij de AvA van Imtech van 28 juni 2013 en van 2 augustus 2013. Gezien de gebeurtenissen bij Imtech is dat onbegrijpelijk.

¹⁷ Zie daarover pagina 5 van Praktijkhandreiking 1118 'Het optreden van de externeaccountant in de algemene vergadering van aandeelhouders bij beursgenoteerde vennootschappen'.

accountant. Het spreekt voor zich dat de accountant niet aanwezig hoeft te zijn op een BAa als deze is uitgeschreven om “slechts” een commissaris te benoemen.

Bij een accountantswissel is het noodzakelijk dat de zowel de oude als de nieuwe accountant aanwezig is op de AvA of BAa.¹⁸ Beide accountants dienen bevestigd te kunnen worden.

7. Vragen aan de accountant

De VEB verlangt van de accountant dat hij transparant is tijdens de AvA over zijn controlewerkzaamheden en bevindingen.

Ook in 2014 ziet de VEB graag dat de accountant in de AvA het initiatief neemt en een presentatie geeft over zijn controlewerkzaamheden en bevindingen.

De accountant dient bij de beantwoording van vragen de belangen van betrokkenen zorgvuldig af te wegen. Voor de VEB is duidelijk dat de belangen van de gebruiker van de jaarrekening uiteindelijk doorslaggevend dienen te zijn, tenzij beantwoording van de vragen de onderneming schaadt. Indien transparantie ontoelaatbare schade zou berokkenen, dient de accountant op zijn minst uit te leggen waarom dit volgens hem het geval zou zijn.

Neemt de accountant niet het initiatief tot het geven van uitleg over zijn functioneren, dan zal de VEB op de AvA putten uit de volgende (niet-limitatieve) vragenlijst:

1. Wat was de scope van uw accountantscontrole?
2. Hoe hoog was de materialiteitsdrempel bij uw controle?
3. Hoe bent u te werk gegaan bij de controle van buitenlandse dochtermaatschappijen (afhankelijk van de aard van de onderneming)?
4. Wat waren uw bevindingen van de controle? Wat waren de hoofdpunten van de management letter? Wat waren uw bevindingen op deze hoofdpunten?
5. Hoe beoordeelt u de schattingen/aannames van het management in de jaarrekening? Hoe schat u deze in (conservatief, gematigd of agressief)?
6. Wat was uw rol ten aanzien van het jaarverslag (zie paragraaf 3)? Hoe kwalificeert u de toon van de raad van bestuur in het jaarverslag (conservatief, gematigd of agressief)?
7. Wat was u rol bij de controle van de halfjaar cijfers / tussentijdse cijfers van de onderneming?
8. Wat was uw rol ten aanzien van het corporate governance verslag. Hoe heeft u de naleving getoetst? Geeft de onderneming naar uw mening een juist en volledig beeld van de naleving van de Corporate Governance Code?
9. Hoe kwalificeert u de prognoses van de directie waarop bijvoorbeeld de boekwaarde van de goodwill (immateriële activa) alsmede eventuele impairments zijn gebaseerd (conservatief, gematigd of agressief)?

¹⁸ Een voorbeeld van hoe het niet hoort is de buitengewone AvA van Brunel van 15 augustus 2013. Deze BAa bevatte slechts een agendapunt: de benoeming van PwC als nieuwe accountant van Brunel. Daarmee nam de onderneming afscheid van Deloitte. Na de eerder in 2013 aan het licht gekomen fraude in Houston leek Deloitte daarmee slachtoffer te worden van deze malversaties. Brunel bekleemtoonde dat de benoeming van PwC geen verband hield met de Amerikaanse fraude. De benoeming was volgens Brunel het gevolg van de vanaf 2016 wettelijk verplichte accountantskantoroulatie. De accountants van Deloitte en PwC waren beiden niet ter vergadering aanwezig voor nadere uitleg.

10. Hoe kijkt u aan tegen de “Toon aan de Top” binnen de vennootschap? Kunt u iets vertellen over de Toon aan de Top bij (stand alone) dochtermaatschappijen?
11. Bent u tijdens uw onderzoek gestuit op fraude, onregelmatigheden of integriteitsinbreuken bij de vennootschap? Zijn er lopende (forensische of interne) onderzoeken naar dergelijke aangelegenheden?
12. Hoe bereidt u de verplichte rotatie voor?
13. Hoe zorgt u voor voldoende kwaliteit in de controleteams?
14. Bij wisseling van de accountant: wat zijn de hoofdpunten van het controledossier dat u van de vorige accountant heeft verkregen?
15. Zijn er zaken waarvan het maatschappelijk verkeer naar uw mening op de hoogte moet worden gesteld?

Bij de laatste *catch all*-vraag geldt dat de accountant bij uitstek zijn rol als “poortwachter” of signalerende accountant kan vervullen.¹⁹

De VEB verwacht dat de in de AvA aanwezige accountant antwoord geeft op deze vragen, op een voor de gemiddelde belegger duidelijke wijze, zonder daarbij in vaktechnisch jargon te vervallen.

8. Kennis van deze brief en vragenlijst

De VEB gaat er van uit dat de aangeschreven accountantskantoren en de daarbij aangesloten accountants kennis zullen nemen van deze brief en de daarin opgenomen vragen.

Wij rekenen, met uw hulp, op een transparante jaarrekening en jaarverslag en zien uit naar een vruchtbare discussie in de AvA. Wij zijn gaarne bereid het voorgaande mondeling toe te lichten.

De VEB zal daarom een kopie van deze brief aan alle beursvennootschappen sturen. Een kopie van deze brief sturen wij ook aan de NBA.

Vereniging VEB NCVB

Mr. J.M. Slagter
Directeur

drs. D.M. Tomie

mr. drs. G.F.E. Koster
Advocaat

Bijlage 1: Speerpuntenbrief 2014 aan de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen

¹⁹ Het spreekt voor zich dat uitlatingen in de AvA pas aan het eind van de escalatieladder dienen te volgen, zie daarvoor het NBA Rapport “de signalerende accountant” p. 9.